

23. Бондар В.Є. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері службової діяльності працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 144–155.

24. Кондратов Д.Ю. Кримінологічна характеристика сучасної корупційної злочинності в Україні. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2018. № 2. С. 141–154.

25. Мезенцева І.Є. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 106–113.

ШУП'ЯНА М. Ю.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права
і кримінології
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 343.232(436)“185”

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-35>

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК: ДОСВІД ЗАКРІПЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ НОРМ АВСТРИЙСЬКОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ 1852 Р.)

Стаття присвячена дослідженню питання розвитку законодавчого регулювання інституту кримінального проступку на прикладі норм австрійського кримінального кодексу 1852 р. Проаналізовано основні аспекти поняття «кримінальний проступок» в австрійському кримінальному законодавстві 1768–1852 рр. Автор акцентує на відмежуванні цього поняття від понять «тяжкий» та «нетяжкий (звичайний) злочин», які використовувались в австрійському кримінальному кодексі 1852 р. На підставі аналізу норм цього кодексу встановлено зміст поняття «кримінальний проступок».

Ключові слова: кримінальний проступок, тяжкий злочин, нетяжкий (звичайний) злочин, суспільна небезпека, об'єкт проступку.

Статья посвящена исследованию вопроса развития законодательного регулирования института уголовного проступка на примере норм австрийского уголовного кодекса 1852 г. Проанализированы основные аспекты понятия «уголовный проступок» в австрийском уголовном законодательстве 1768–1852 гг. Автор акцентирует внимание на отграничении данного понятия от понятий «тяжелое» и «нетяжелое (обычное) преступление», используемых в австрийском уголовном кодексе 1852 г. На основании анализа норм этого кодекса установлено содержание понятия «уголовный проступок».

Ключевые слова: уголовный проступок, тяжелое преступление, нетяжелое (обычное) преступление, общественная опасность, объект проступка.

Article is devoted to coverage the essence of the development of legislative regulation of institute of criminal misdemeanor, for example the rules of the austrian criminal code 1852. Analyzed the main stages of the concept of “criminal misde-

meanor” in the Austrian criminal law 1768–1852 years. The author emphasizes on the delimitation of this concept from concepts serious crime and non-serious (ordinary) crime which were used in the austrian criminal code 1852. Based on the analysis of the norms of this code installed content of the concept “criminal misdemeanor”.

Key words: *criminal misdemeanor, serious crime, non-serious (ordinary) crime, public danger, object of criminal misdemeanor.*

Вступ. Необхідність законодавчого врегулювання застосування положень Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), які регулюють особливості досудового розслідування кримінальних проступків та їх судового розгляду, стала підставою для прийняття 22.11.2018 р. Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Згідно з приписами цього закону вводиться новий вид кримінально караного діяння – кримінальний проступок. Кримінальний проступок – передбачене цим кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов’язане з позбавленням волі [1]. Їх розслідування, згідно з приписами КПК України, на відміну від інших кримінально каранних діянь, відбувається за спрощеною процедурою. Отже, як впливає з аналізу цього поняття, законодавець фактично категорію «злочини невеликої тяжкості» перевів у категорію «кримінальний проступок». Однак зміст поняття «кримінальний проступок» наповнений не лише діяннями, які нині є злочинами, а й такими, що нині є адміністративними правопорушеннями, зокрема, керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Формулювання поняття «кримінальний проступок», його змістовне та видове наповнення є одним з елементів ефективності цього інституту та процесу його впровадження. Важливим елементом аналізу цього інституту кримінального права, зважаючи на його глибоке коріння, є дослідження історико-правового аспекту цього явища як одного із складових елементів його вдосконалення та забезпечення ефективності. *Актуальність питання* пов’язана з необхідністю забезпечення ефективності кримінально-правового регулювання суспільних відносин як важливої складової частини запобігання та боротьби із злочинністю як суспільно небезпечним явищем та сутності кримінального проступку як складника цього процесу.

Серед дослідників питання, пов’язаного з історико-правовим аспектом законодавчого закріплення інституту кримінального проступку, необхідно назвати таких вчених: К. Суйка-Зелінська, П. Стебельський, Е. Кшимуський, В. Кульчицький, Б. Тищик, М. Никифорак, Ю. Макаревич та ін., які проаналізували та розвинули наукові погляди з цього питання. Однак, незважаючи на вказане, варто зазначити, що в сучасній юридичній літературі з історії держави і права України відсутнє комплексне дослідження питання, пов’язаного з законодавчим закріпленням кримінального проступку, зокрема, в австрійському кримінальному кодексі 1852 р., що регулював кримінально-правові відносини в західноукраїнських землях до 1932 р.

Постановка завдання. Метою статті є детальний аналіз інституту кримінального проступку на підставі приписів австрійського кримінального кодексу 1852 р., що діяв на західноукраїнських землях, дослідження сутності поняття «кримінальний проступок», особливостей його визначення у кримінальному законодавстві, а також з’ясування питання видової характеристики цього інституту, його місця серед інших кримінально каранних діянь та розмежування цих діянь.

Результати дослідження. Як зазначалося в патенті імператора, яким австрійський кримінальний кодекс 1852 р. вводився в дію, він є новим виданням кримінального закону про тяжкі злочини та тяжкі поліцейські проступки від 3 вересня 1803 р., з урахуванням усіх змін та доповнень, внесених законами, виданими після 1803 р., а також він вводить у дію

деякі «нові положення». З огляду на наведене і для більш детального аналізу цього питання, первинним аспектом, на який необхідно звернути увагу, є дослідження поділу кримінально-караних діянь за австрійським кримінальним кодексом 1803 р.

У 1803 р. на основі норм Кримінального кодексу для Західної Галичини від 17 червня 1796 р. та результатів його практичного випробування на території Західної та Східної Галичини кодифікаційна комісія розробила новий проект загальноавстрійського кримінального кодексу. Цей проект був схвалений імператором Францом II і 3 вересня 1803 р. оприлюднений ним під назвою «Кримінальний закон про тяжкі злочини та тяжкі поліцейські проступки» (в історико-правовій науці його ще називають Францішканою). Цей кодекс складався з двох частин (тяжкі злочини і тяжкі поліцейські проступки), кожна з них мала по два розділи, один з яких стосувався норм матеріального кримінального права, а другий – кримінального процесу [2, с. 60]. Тяжкі злочини, згідно з нормами Кримінального закону про тяжкі злочини та тяжкі поліцейські проступки 1803 р., були зараховані до юрисдикції судів, а тяжкі поліцейські проступки – до юрисдикції адміністративних органів, тобто поліції та губернських правлінь. Тяжкими поліційними проступками були усі кримінально-карані діяння (дія або бездіяльність), що були вчинені неумисно, а також легкі тілесні ушкодження та діяння, що порушували добрі звичаї. Отже, поділ кримінально-караних діянь відбувався залежно від того, до юрисдикції якого органу було зараховано розгляд справ про його вчинення, а також суспільну небезпеку злочину (його неумисність, порушення добрих звичаїв).

Однак застосування кримінального кодексу 1803 р. значно ускладнило прийняття кримінально-процесуального кодексу від 17 січня 1850 р. Цей кодекс впроваджував новий поділ кримінально-караних діянь на тяжкі злочини, нетяжкі (звичайні) злочини та проступки. Водночас чинний кримінальний кодекс 1803 р. зберігав поділ на тяжкі злочини та тяжкі поліцейські проступки, що спричиняло колізії в застосуванні згаданих норм матеріального та процесуального кримінального права [3, с. 447–448]. Враховуючи вищенаведені факти, у березні 1850 р. кодифікаційна комісія подала імператору проект кримінального кодексу, в основу якого було покладено положення чинного кримінального кодексу 1803 р., з врахуванням внесених у нього змін. Більшість членів кодифікаційної комісії підтримали ідею, що новий кодекс має ґрунтуватися на нормах чинного кодексу, з внесенням у нього необхідних змін та доповнень, а позиція деяких її членів про прийняття цілком нового кодексу не знайшла підтримки комісії. Цей проект було санкціоновано патентом імператора Франца Йосифа I 1852 р. як новий кримінальний кодекс для всієї Австрійської імперії – кримінальний закон про тяжкі злочини, нетяжкі (звичайні) злочини та проступки (в історико-правовій науці його ще називають загальним кримінальним кодексом Франца-Йосифа) [4, с. 22–23]. Цей кодекс набрав чинності 1 вересня 1852 р.

Тривалий час в історико-правовій літературі вчені-правознавці вважали, що кримінально-карані діяння, передбачені нормами австрійського кримінального кодексу 1852 р., поділялися на злочини та проступки. Такий поділ кримінально-караних діянь, поданий різними вченими, був викликаний неуважним перекладом і аналізом австрійського кримінального кодексу 1852 р. Після фахового перекладу і ґрунтовного аналізу норм цього кодексу можна стверджувати, що усі кримінально-карані діяння поділялися на тяжкі злочини, нетяжкі (звичайні) злочини та проступки.

Необхідно водночас зазначити, що австрійський кримінальний кодекс 1852 р. не містив поняття «тяжкий злочин», а визначав його через певні ознаки, зокрема вина, виражена у формі умислу (у кодексі цю форму вина називали злий намір) (§ 1); об'єкт тяжкого злочину – матеріальні та нематеріальні блага, що охоронялися нормами кримінального закону і порушення яких відбувалося шляхом вчинення дії або бездіяльності (§ 56, 238); вища суспільна небезпека тяжкого злочину (наприклад, крадіжка, шахрайство (§ 189, 460, 461), пошкодження чужого майна (§ 86, 486), тілесні ушкодження (§ 152–156, 411) [5, с. 496–497]. Проаналізувавши вищенаведені ознаки тяжкого злочину, можемо зробити висновок, що під тяжким злочином в австрійському кримінальному кодексі 1852 р. розуміли суспільно небезпечне діяння, яке характеризувалося ознаками злого наміру й усвідомленого бажання запо-

діяти зло об'єкту посягання. Без цих ознак діяння трактувалось як нетяжкий (звичайний) злочин чи проступок.

Нетяжкий (звичайний) злочин та проступок у кримінальному кодексі 1852 р. визначалися однаково. Відповідно до приписів § 233 та § 238 кримінального кодексу 1852 р., нетяжким (звичайним) злочином чи проступком визнавалось діяння (дія чи бездіяльність), вчинене всупереч заборони його правовими нормами, або невиконання дій, які особа мала виконати у зв'язку з приписами правових норм, якщо ці діяння передбачені як нетяжкий (звичайний) злочин чи проступок у цьому кодексі (також діяння, передбачені як нетяжкі (звичайні) злочини чи проступки нормами спеціальних кримінальних законів – *М.Ш.*), навіть якщо не було ані злого наміру, ані шкоди як наслідку такої дії чи бездіяльності [6, s. 528].

Проте, проаналізувавши § 274–277 кодексу, можна зробити висновок, що кодекс поділяв нетяжкі (звичайні) злочини та проступки за об'єктами. Об'єктом проступку була громадська безпека (проступки проти громадського спокою та порядку, проти громадських закладів і установ, проти обов'язків державної служби) та суспільна мораль. Об'єктом нетяжкого (звичайного) злочину була безпека окремих осіб (безпека життя, здоров'я або тіла, безпека власності або заробітків, безпека честі і доброї репутації, а також безпека інших прав). Під проступком розумілося суспільно шкідливе протиправне винне діяння (дія або бездіяльність), що порушувало громадську безпеку та суспільну мораль, а під нетяжким або звичайним злочином – суспільно шкідливе протиправне винне діяння (дія або бездіяльність), що порушувало безпеку окремих осіб. В нормах кодексу було чітко визначено, було це діяння нетяжким (звичайним) злочином чи проступком. Наприклад, § 493 кодексу передбачав, що фальшива обмова особи, розголошення сімейних таємниць чи висміювання чужих поглядів, вчинене без допомоги друкованих засобів, вважалось проступком, за який карали арештом від одного до шести місяців, якщо ж ці дії були вчинені за допомогою друкованих засобів, то ці дії вважались нетяжким (звичайним) злочином і за них карали арештом від шести місяців до одного року [7, s. 436].

Як впливає з аналізу вищевизначених ознак тяжкого злочину, нетяжкого (звичайного) злочину та проступку за австрійським кримінальним кодексом 1852 р., такий поділ кримінально-караних діянь був зумовлений необхідністю їхньої правильної кваліфікації. У зв'язку з цим треба визначити їхні відмінності.

Тяжкий злочин відрізнявся від нетяжкого (звичайного) злочину та проступку за такими критеріями:

1) за формою вини (§ 1, 233 та 238) – тяжкий злочин міг бути вчинений лише умисно, а нетяжкий (звичайний) злочин та проступок міг бути вчинений і умисно, і з необережності;

2) за об'єктом кримінально караного діяння (§ 56, 274–277) – об'єктом тяжкого злочину були: загальна безпека суспільства, публічний порядок, безпека осіб, маєтку, свобод або інших прав окремих осіб (§ 56); об'єктом нетяжкого (звичайного) злочину та проступку були: *об'єктом проступку* – громадська безпека та суспільна мораль, *об'єктом нетяжкого (звичайного) злочину* – безпека окремих осіб (§ 274–277);

3) за ступенем суспільної небезпеки (з огляду на це, кримінально карані діяння в одних випадках були тяжкими злочинами, а в інших – нетяжкими (звичайними) злочинами чи проступками (наприклад, крадіжка, шахрайство (§ 189, 460, 461), пошкодження чужого майна (§ 86, 486), тілесні ушкодження (§ 152–156, 411));

4) за видами покарань, котрі призначалися винній особі (за вчинення тяжкого злочину (§ 12) – смертна кара та ув'язнення; за вчинення нетяжкого (звичайного) злочину та проступку (§ 240) – арешт; штраф; позбавлення права займатися певною діяльністю; конфіскація предметів, що стали засобом вчинення нетяжкого (звичайного) злочину чи проступку; заборона проживання в певній місцевості, в певному коронному краї, або в усіх коронних краях Австрійської імперії та судова догана).

Щодо нетяжкого (звичайного) злочину та проступку, то, як впливає з аналізу норм австрійського кримінального кодексу 1852 р., проступок за формою вини та видами пока-

рань, котрі призначались винній особі у разі його вчинення, мав зовнішню схожість із нетяжким (звичайним) злочином, але мав меншу ступінь суспільної небезпеки. Проте проступок відрізнявся від нетяжкого (звичайного) злочину не лише за об'єктом, як зазначалось вище, а й за:

1) наслідками (нетяжкі (звичайні) злочини та проступки проти безпеки життя (§ 335); лікарська помилка, яка була наслідком його некомпетентності (§ 356); помилка хірурга, яка була наслідком його некомпетентності (§ 357); недогляд за хворими лікарями або хірургами (§ 358); торгівля отрутою особою, яка не мала права на її продаж, якщо не було дотримано передбачених законом заходів безпеки для такої торгівлі (§ 363); недбалість під час зберігання отрути (§ 369); недотримання особами, які працюють з отрутою, заходів безпеки, під час зберігання отрути (§ 370); занедбання в доносі про загрозу завалу будинку (§ 382); занедбання в доносі про скажену тварину (§ 387); залишення вночі на дорозі возів, бочок, будівельних матеріалів та інших речей (§ 425)). У перелічених статтях кодексу зазначалось, що якщо наслідком вчинення передбачених ними кримінально караних діянь було спричинення потерпілій особі тяжких тілесних ушкоджень, то це діяння було проступком, а якщо наслідком була смерть потерпілої особи, це діяння було нетяжким (звичайним) злочином [8, s. 246–247];

2) способом вчинення (образу честі (§ 493); грубі і публічні скандали, які порушують порядок і мораль (§ 516)). Якщо передбачені цими нормами кримінально карані діяння були вчинені за допомогою друкованих засобів, то ці діяння вважались нетяжким (звичайним) злочином, якщо ж діяння були вчинені без допомоги друкованих засобів, то вони вважались проступком.

Отже, в основі поділу кримінально караних діянь на тяжкі злочини, нетяжкі (звичайні) злочини і проступки було покладено ступінь їхньої суспільної небезпеки:

- *тяжкі злочини* – кримінально карані діяння, передбачені ч. 1 (§ 1–232) кримінального кодексу. У разі вчинення тяжкого злочину кодексом було передбачено застосування таких покарань, як смертна кара та ув'язнення;

- *нетяжкі (звичайні) злочини і проступки* – кримінально карані діяння, передбачені ч. 2 (§ 233–532) кримінального кодексу. За вчинення нетяжких (звичайних) злочинів та проступків згідно з положеннями цього кодексу передбачалося застосування таких покарань: арешт; штраф; позбавлення права займатися певною діяльністю; конфіскація предметів, що стали засобом вчинення нетяжкого (звичайного) злочину чи проступку; заборона проживання в певній місцевості, певному коронному краї або в усіх коронних краях Австрійської імперії, а також судова догана [9, s. 498].

Як свідчать статистичні дані, з 1881 р. до 1888 р. найбільше було вчинено проступків – 1 413 965 особами, а найменше – тяжких злочинів – 60 686 особами [10, s. 89].

В австрійському кримінальному кодексі 1852 р. основне місце серед передбачених ним тяжких злочинів, нетяжких (звичайних) злочинів та проступків займали кримінально карані діяння проти держави та влади як фундаменту безпеки суспільства та особи і гарантії реалізації прав особи в суспільстві. Такими злочинами були державна зрада, образа імператора або членів імператорського дому та загроза громадському спокою. Це підтверджується положеннями § 38 цього кодексу: «За такий злочин, як державна зрада, якщо його вчинив іноземець за кордоном і цей злочин стосувався Австрійської імперії, з такою особою треба було вчинити як із місцевим згідно з нормами даного закону». У цьому разі іноземець прирівнювався за статусом до підданих Австрійської імперії і підлягав відповідальності згідно з нормами австрійського кримінального кодексу 1852 р. [11, с. 109–110].

Висновки. Отже, австрійський кримінальний кодекс 1852 р. закріплював новий поділ кримінально караних діянь. Усі кримінально карані діяння він поділяв на тяжкі злочини, нетяжкі (звичайні) злочини та проступки. На підставі аналізу норм цього кодексу можемо зробити висновок, що тяжким злочином визнавалося свідомо вчинене суспільно небезпечне діяння, яке характеризувалося ознаками злого наміру й усвідомленого бажання заподіяти зло щодо об'єкта посягання. Без цих ознак діяння трактувалось як проступок чи нетяжкий

(звичайний) злочин. Під проступком розумілося суспільно шкідливе протиправне винне діяння (дія або бездіяльність), що порушувало громадську безпеку та суспільну мораль. Під нетяжким або звичайним злочином розумілося суспільно шкідливе протиправне винне діяння (дія або бездіяльність), що порушувало безпеку окремих осіб (здоров'я, власність та ін.). Проступок за формою вини та видами покарань, котрі призначалися у разі його вчинення, мав зовнішню схожість зі нетяжким (звичайним) злочином, але мав меншу ступінь суспільної небезпеки. Проступок відрізнявся від нетяжкого (звичайного) злочину за наслідками та способом вчинення.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.21.18 р. / *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928 (дата звернення: 21.02.2019).
2. *Ustawa karna na zbrodnie, wykroczenia i przestępstwa z 27 maja 1852 r. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych*. Wiedeń, 1852. 528 S.
3. Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX ст.). Львів : ЛДУ, 1966. 68 с.
4. *Strafgesetz über Verbrechen und schwere Polizei-übertretungen von 3 September 1803, Justizgesetzsammlung von 1798 bis 1803*. Wien, 1816. S. 318, 425.
5. Grzybowski K. *Historia państwa i prawa Polski*. T. 4. Od uwłaszczenia do odrodzenia państwa. Warszawa : PWN, 1982. 750 s.
6. Janka K. *Das österreichische Strafrecht*. Dritte Auflage. Prag ; Wien ; Leipzig : Verlag vom F. Tempsky, 1894. 358 с.
7. *Leksykon historii prawa i ustroju 100 podstawowych pojęć / pod redakcją T. Maciejewski*. Warszawa : C.H. Beck, 2009. 776 s.
8. Krzymuski E. *System prawa karnego ze stanowiska nauki i trzech kodeksów obowiązujących w Polsce*. Kraków, 1921. 335 s.
9. Стебельський П. Австрійське карне право. Після викладу проф. П. Стебельського. 1902/1903. Львів : Накладом «Кружка правників» в «Акад. Громаді», 1903. 419 с.
10. Stebelski P. *Ze statystyki przestępczości w Galicji*. Nakładem redakcyi “Przeglądu prawa i administracyi”, 1893. 95 s.
11. Гловацький І.Ю. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. Львів : Тріада плюс, 2003. 348 с.

